

Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за липень 2025 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	4
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	4
1. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)	4
2. Призначення покарання	5
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	10
3. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України	10
4. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	13
5. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	16
6. Кримінальні правопорушення проти власності	18
7. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва	19
8. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту	21
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	23
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	23
1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	23
2. Докази і доказування	29
II. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	33
3. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід	33
III. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	34
4. Загальні положення досудового розслідування	34
5. Слідчі (розшукові) дії	35
6. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування	37
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	39
7. Підготовче провадження	39
8. Судові рішення	40
9. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції	40
V. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	42
10. Провадження в суді апеляційної інстанції	42

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗСУ	Збройні сили України
ЗУ	Закон України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
НМДГ	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОП ККС ВС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ПДР	Правила дорожнього руху України

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)

1.1. Обмежена осудність (ст. 20 КК)

За наявності об'єктивних даних, які ґрунтуються на висновку судово-психіатричної експертизи, суд визнає особу обмежено осудною, і такий її стан повинен бути врахований судом під час ухвалення остаточного рішення, яким закінчується кримінальне провадження, зокрема для пом'якшення покарання такій особі за вчинення інкримінованого їй злочину. Щодо таких осіб приписи статей 50, 65 КК застосовуються з урахуванням положень ст. 20 КК

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили військовослужбовця за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Пом'якшено покарання та у порядку ч. 2 ст. 20 КК застосовано примусовий захід медичного характеру у виді надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку за місцем відбування покарання.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що призначаючи військовослужбовцю покарання суди попередніх інстанцій виходили з того, що обвинувачений раніше не судимий, не одружений, має постійне місце проживання та реєстрації, є військовослужбовцем, за місцем служби характеризується посередньо. Крім того, суди врахували наявність обтяжуючої покарання обставини, як вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, та відсутність обставин, які б пом'якшували покарання, а також взяли до уваги його відношення до вчиненого злочину. При цьому, суди посилалися і на те, що військовослужбовець на обліку лікарів нарколога та психіатра не перебуває, однак з 2007 року спостерігається у психіатричному центрі з діагнозом шизофренія параноїчної форми, був інвалідом дитинства II групи, проте знятий з обліку у зв'язку із втратою відомостей. На підставі викладеного суди дійшли висновку, що покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років буде необхідним і достатнім для виправлення обвинуваченого та попередження вчинення ним нових кримінальних правопорушень.

Однак, колегія суддів ККС вважає, що суди попередніх інстанцій не врахували всіх обставин, які впливають на призначення покарання. Так, відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи військовослужбовець у період інкримінованого йому діяння виявляв та по теперішній час виявляє психічний розлад у формі шизофренії. За своїм психічним станом в той період часу не був здатен повною мірою усвідомлювати свої дії і керувати ними. У теперішній

час також повною мірою не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У разі засудження військовослужбовця рекомендовано застосувати до нього примусовий захід медичного характеру у вигляді надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку за місцем відбування покарання.

Цей висновок експерта залишився без відповідної уваги як місцевого суду, так і суду апеляційної інстанції, оскільки зміст мотивувальних частин вироку та ухвали, окрім формального посилання на нього, не містять жодного висновку стосовно психопатологічного стану засудженого, як і не містить будь-якого процесуального реагування щодо цього у розумінні ч. 2 ст. 20 КК.

Частина 2 ст. 20 КК передбачає, що за наявності об'єктивних даних, які ґрунтуються на висновку відповідної експертизи, особа визнається судом обмежено осудною, і такий її стан повинен бути врахований судом під час постановлення остаточного рішення, яким закінчується кримінальне провадження, зокрема, може впливати на пом'якшення покарання такій особі за вчинення інкримінованого їй злочину. Щодо таких осіб приписи статей 50, 65 КК застосовуються з врахуванням положень ст. 20 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 14.07.2025 у справі № 237/3510/23 (провадження № 51-980км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129015175>

2. Призначення покарання

2.1. Обставини, які пом'якшують покарання (ст. 66 КК)

Невизнання обвинуваченим своєї винуватості, заперечення факту вчинення протиправних дій та заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, відсутність доказів вибачення перед потерпілим та добровільного відшкодування шкоди свідчать про те, що він не усвідомив протиправності своїх дій та їх наслідків, не зробив належних висновків, що виключає можливість визнання наявності в нього щирого каяття як обставини, яка пом'якшує покарання

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 28, ч. 2 ст. 365 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років із позбавленням права обіймати посади в правоохоронних органах на строк 2 роки. На підставі статей 52, 54 КК позбавили обвинуваченого спеціального звання – старшого сержанта поліції.

У касаційній скарзі потерпілий вказує, що суди обох інстанцій належним чином не враховали того, що обвинувачений хоча і не визнав вину у вчиненні інкримінованого йому злочину, проте вибачився перед потерпілим та щиро розкався, добровільно відшкодував завдані збитки і навіть після ухвалення оскаржуваних рішень не припиняє розкаюватися, а тому не потребує відбування реального покарання.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що з матеріалів кримінального провадження вбачається, що в судах попередніх інстанцій обвинувачений своєї

винуватості не визнавав, не каявся, вказуючи, що незаконних дій стосовно потерпілого він не вчиняв, тілесних ушкоджень не заподіював. Тобто послідовна позиція обвинуваченого під час розгляду кримінального провадження свідчить про те, що він не усвідомив протиправності своїх дій та їх наслідків, та, відповідно, не зробив належних висновків, що не дає колегії суддів ККС підстав вважати про наявність у нього щирого каяття, як про це вказує у скарзі потерпілий.

Також не знайшли свого підтвердження і доводи стосовно того, що обвинувачений вибачився перед потерпілим та добровільно відшкодував шкоду, оскільки матеріали кримінального провадження не містять доказів на підтвердження вказаних обставин.

Колегія суддів ККС звертає увагу, що добровільне відшкодування шкоди суд може врахувати як обставину, що у розумінні ст. 66 КК пом'якшує покарання обвинуваченій особі, лише тоді, коли ця обставина з наведенням відповідних доказів (у тому числі письмових) буде підтверджена перед судами (як першої, так і апеляційної інстанцій) в ході розгляду кримінального провадження, але до часу набрання обвинувального вироку суду законної сили.

Добровільне відшкодування шкоди після набрання обвинувальним вироком законної сили є фактично його виконанням у порядку розділу VIII КПК та в даному випадку є обов'язком обвинуваченого, а не його правом, оскільки невиконання вироку в частині відшкодування заподіяної злочином шкоди для особи, на яку такий обов'язок покладений, може мати негативні наслідки аж до притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 382 КК.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 03.07.2025 у справі № 212/1970/18 (провадження № 51-265км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128719570>

2.2. Призначення покарання за сукупністю вироків (ст. 71 КК)

Якщо особу звільнено від відбування покарання за попереднім вироком у зв'язку з усуненням законом караності діяння, за яке вона була засуджена, то при призначенні покарання за новим вироком суд не може застосувати правила ст. 71 КК, оскільки на момент ухвалення нового вироку в особи відсутня невідбута частина покарання за попереднім вироком

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою і засудив особу за ч. 2 ст. 389 КК та призначив їй покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік. На підставі ч. 1 ст. 71, ч. 1 ст. 72 КК до покарання за цим вироком повністю приєднано невідбуту частину покарання за попереднім вироком від 02.07.2024 та остаточно визначив обвинуваченій покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік і 50 днів. На підставі ст. 75 КК суд звільнено її від відбування покарання з випробуванням.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції в частині призначеного покарання та призначив обвинуваченій покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік. На підставі положень ст. 71 КК до призначеного покарання повністю приєднав невідбуту частину покарання за попереднім вироком місцевого суду від 02.07.2024

та остаточно призначив обвинуваченій покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік і 25 днів.

У касаційній скарзі обвинувачена зазначає, що ухвалою місцевого суду від 08.11.2024, тобто до постановлення вироку апеляційного суду, її було звільнено від покарання, призначеного вироком цього ж суду від 02.07.2024 на підставі ч. 2 ст. 74 КК у зв'язку із ухваленням ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів».

Позиція ККС: виключено з резолютивної частини вироку апеляційного суду посилання на призначення покарання на підставі ч. 1 ст. 71, ст. 72 КК та призначено обвинуваченій покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що відповідно до ч. 1 ст. 71 КК, якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання, вчинив нове кримінальне правопорушення суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком.

Місцевий суд у вироку від 22.10.2024 призначив обвинуваченій покарання за ч. 2 ст. 389 КК у виді обмеження волі на строк 1 рік і правильно на підставі ч. 1 ст. 71 КК до призначеного покарання повністю приєднав невідбуту частину покарання за попереднім вироком від 02.07.2024, оскільки обвинувачена вчинила нове кримінальне правопорушення до повного відбуття покарання за попереднім вироком й на момент постановлення нового вироку місцевим судом у неї була наявна невідбута частина покарання за попереднім вироком.

Однак ухвалою місцевого суду від 08.11.2024 було задоволено подання начальника центру пробації і постановлено привести попередній вирок від 02.07.2024 у відповідність до ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання інших питань діяльності правоохоронних органів», звільнивши засуджену від призначеного покарання за попереднім вироком у зв'язку з усуненням законом караності діяння, за яке вона була засуджена.

При цьому апеляційний суд, скасовуючи вирок місцевого суду від 22.10.2024 щодо обвинуваченої за ч. 2 ст. 389 КК в частині призначеного покарання та постановляючи новий вирок, до призначеного покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік на підставі ч. 1 ст. 71 КК повністю приєднав невідбуту частину покарання за попереднім вироком від 02.07.2024 і призначив остаточно покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік і 25 днів.

Отже, апеляційний суд не врахував, що на момент ухвалення нового вироку в обвинуваченої була відсутня невідбута частина покарання за попереднім вироком, оскільки вона була звільнена від покарання за попереднім вироком.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 09.07.2025 у справі № 195/1886/24 (провадження № 51-1571км25) <https://reestr.court.gov.ua/Review/128813066>

У випадку вчинення особою кримінального правопорушення під час іспитового строку покарання, від якого вона була звільнена з випробуванням на підставі ст. 75 КК, вважається невідбутою частиною покарання та стає реальним, яке має приєднуватися до покарання, призначеного новим вироком

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 2 ст. 309 КК та призначив покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік. На підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків до призначеного за цим вироком покарання частково приєднано невідбуте покарання за попереднім вироком від 03.06.2024 та призначено остаточне покарання у виді позбавленні волі на строк 1 рік 1 місяць. Апеляційний суд змінив цей вирок в частині призначеного покарання, ухваливши попередній вирок від 03.06.2024 виконувати самостійно, та призначив обвинуваченому покарання у виді штрафу у розмірі 2000 НМДГ, що становить 34 000 грн.

У касаційній скарзі прокурор зазначив, що під час призначення покарання засудженому апеляційний суд не врахував того, що обвинувачений вдруге засуджений за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 309 КК, а також факт його вчинення в період іспитового строку за попереднім вироком. Стверджує, що апеляційний суд не дотримався вимог ч. 3 ст. 78 КК та ч. 1 ст. 71 КК. Зазначає, що призначення засудженому штрафу є м'якшим від покарання, призначеного за попереднім вироком, та не матиме належного впливу на засудженого.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що неодноразово наголошував у постановах, що у разі засудження особи за кримінальне правопорушення, вчинене у період іспитового строку за попереднім вироком, визначеним у порядку статей 75, 79, 104 КК, та призначення покарання, яке згідно із ч. 3 ст. 72 КК за сукупністю вироків складанню з іншими видами покарань не підлягає, суд, незважаючи на це, має застосувати вимоги ст. 71 КК і визначити за сукупністю вироків таке остаточне покарання, яке має бути більшим як від покарання, призначеного за нове кримінальне правопорушення, так і від невідбутої частини покарання за попереднім вироком. У такому випадку суд визначає остаточне покарання у виді сукупності невідбутої частини покарання за попереднім вироком і покарання за новим вироком та ухвалює рішення про їх самостійне виконання.

Окрім цього касаційним судом сформована стала практика про те, що у випадку вчинення особою кримінального правопорушення під час іспитового строку, покарання, від якого вона була звільнена з випробуванням, вважається невідбутою частиною покарання та стає реальним, яке має приєднуватися до покарання за новим вироком. Тобто звільнення від покарання з випробуванням не вважається невід'ємною частиною покарання, призначеного попереднім вироком, а лише способом виконання такого покарання, який змінюється на реальне відбування покарання у випадку вчинення нового кримінального правопорушення під час іспитового строку.

У цьому провадженні апеляційний суд не врахував вищезазначеної позиції.

За попереднім вироком місцевого суду від 03.06.2024 обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 309 КК до покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік та на підставі ст. 75 КК звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік.

08.08.2024, тобто в період іспитового строку, обвинувачений вчинив нове кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 309 КК, за яке його було засуджено оскаржуваним вироком від 19.09.2024.

Незважаючи на те, що кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 309 КК, обвинувачений вчинив у період іспитового строку за попереднім вироком, апеляційний суд, змінюючи вказаний вище вирок у частині призначеного покарання, призначив останньому покарання за це кримінальне правопорушення у виді штрафу в розмірі 2 000 НМДГ, що становить 34 000 грн, і постановив, що попередній вирок місцевого суду від 03.06.2024 підлягає самостійному виконанню, чим неправильно застосував кримінальний закон.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.07.2025 у справі № 462/7107/24 (провадження № 51-426км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129015149>

2.3. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення, домашнього арешту (ст. 72 КК)

Період перебування засудженого в установі відбування покарання до обрання судом касаційної інстанції йому запобіжного заходу є періодом відбування покарання за вироком суду першої інстанції, на виконання якого засудженого і було взято під варту та направлено до відповідної установи відбування покарання, та не потребує окремого зарахування в порядку ч. 5 ст. 72 КК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 121 КК. На підставі ч. 5 ст. 72 КК засудженому зараховано в строк відбування покарання строк перебування його під вартою під час затримання у порядку ст. 208 КПК з 03.10.2020 по 05.10.2020 з розрахунку один день затримання за один день позбавлення волі. Ухвалою апеляційного суду від 07.11.2022 вирок суду першої інстанції залишено без зміни. У подальшому постановою ВС від 05.04.2023 ухвалу апеляційного суду скасовано і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції. При цьому суд касаційної інстанції у порядку ч. 3 ст. 433 КПК обрав засудженому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів до 03.06.2023. Разом з тим, ухвалою апеляційного суду від 30.05.2023 засудженому змінено запобіжний захід з тримання під вартою на цілодобовий домашній арешт.

У касаційній скарзі захисник вказує, що засудженому не зараховано у строк покарання фактичне відбування ним покарання у виправній колонії та строк обрання йому запобіжного заходу у виді тримання під вартою, починаючи з 03.06.2023.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Зараховано засудженому у строк покарання період його попереднього ув'язнення з 05.04.2023

по 30.05.2023 включно, з розрахунку один день попереднього ув'язнення за один день позбавлення волі на підставі ч. 5 ст. 72 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що період перебування засудженого під вартою починаючи з 05.04.2023 по 30.05.2023 на підставі ч. 5 ст. 72 КК підлягає зарахуванню у строк відбування покарання з розрахунку один день попереднього ув'язнення за один день позбавлення волі.

Перебування засудженого в установі відбування покарання до обрання судом касаційної інстанції йому запобіжного заходу, є періодом відбування покарання за вироком суду першої інстанції, на виконання якого засудженого і було взято під варту та направлено до відповідної установи відбування покарання, не потребує окремого зарахування у порядку ч. 5 ст. 72 КК, як про це вказує захисник.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 03.07.2025 у справі № 289/2107/20 (провадження № 51-460км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128719577>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

3. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

3.1. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)

Дії депутата державної думи федеральних зборів рф, який за попередньою змовою групою осіб, з метою зміни меж території та державного кордону України, голосував за визнання самопроголошених республік на території України та ратифікацію договорів про дружбу з ними, що призвели до загибелі людей та інших тяжких наслідків внаслідок подальшого військового вторгнення, утворюють склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 110 КК.

Відсутність в обвинувальному акті інформації про потерпілих осіб у такому кримінальному провадженні не впливає на встановлені судом обставини щодо наслідків від дій представника влади, не виключає та не спростовує їх

Обставини справи: депутат державної думи федеральних зборів рф, за попередньою змовою групою осіб, з метою зміни меж території та державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, які призвели до загибелі людей та інших тяжких наслідків, взяла участь у засіданнях державної думи, де підтримала постанову зі зверненням до президента рф з проханням розглянути питання про визнання рф самопроголошених Донецької та Луганської народних республік, як самостійних, суверенних і незалежних держав; підтримала ратифікацію договору про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між рф і так званою «донецької народною республікою» та договору про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між рф і так званою «луганською народною республікою».

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 3 ст. 110 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що вина підзахисної не доведена належними та допустимими доказами, а висновки судів про наявність у її діях складу злочину, передбаченого ст. 110 ч. 3 КК, є помилковими

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого ст. 110 ч. 3 КК, є настання в результаті його вчинення таких суспільно небезпечних наслідків, як загибель людей (під загибеллю людей необхідно розуміти загибель хоча б однієї людини), або інших тяжких наслідків.

Судом встановлено, що обвинувачена, будучи депутатом державної думи рф та представником влади, достовірно знала про незаконність, протиправність зміни меж території та державного кордону України, та, маючи можливість голосувати по вказаних вище питаннях проти чи утриматись від голосування, проголосувала 15.02.2022 за звернення до президента рф про визнання незалежності так званих днрі лнр та 22.02.2022 за ратифікацію договорів про дружбу, співпрацю та взаємодопомогу між рф і самопроголошеними днр, лнр, здійснивши усвідомлений вольовий вибір і під час голосування розуміла, що діє всупереч встановленим національним та міжнародним правовим актам. Визнання інших державних утворень так званих лнр та днр, у межах міжнародно визнаних кордонів України, на її території, є діями, спрямованими на зміну меж території та державного кордону України.

Такі дії обвинуваченої призвели до тяжких наслідків, що є загальновідомим фактом, який впливає з численних свідчень про загибель людей, спричинену незаконним вторгненням збройних сил рф в Україну, та факт настання тяжких наслідків, які настали в результаті такого вторгнення, а також окупація значної частини території України та додатково доводиться дослідженими у судовому засіданні вироками судів України, якими встановлено факти воєнних злочинів, вчинених військовослужбовцями збройних сил рф на території України, наслідком яких є загибель людей, у тому числі цивільних осіб.

Отже, доводи касаційної скарги захисника про недоведеність судом причинно-наслідкового зв'язку дій обвинуваченої із наслідками у вигляді загибелі людей та інших тяжких наслідків, є безпідставними. При цьому відсутність у обвинувальному акті інформації про потерпілих осіб у цьому кримінальному провадженні не впливає, не виключає та не спростовує встановлених судом обставин щодо наслідків від дій обвинуваченої.

Також судом першої інстанції проаналізовано кримінально-процесуальне законодавство на предмет наявності у обвинуваченої дипломатичного імунітету, який би унеможлиблював розгляд вказаного кримінального провадження судом, однак такого не встановлено.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 15.07.2025 у справі № 686/13251/22 (провадження № 51-1198км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128905895>

3.2. Державна зрада (ст. 111 КК)

Громадянин України, який зайняв одну з посад у незаконних органах влади, правоохоронних або судових органах на окупованих територіях і почав здійснювати обов'язки за посадою, може бути притягнений до кримінальної відповідальності за сукупністю кримінальних правопорушень: за державну зраду (оскільки його діяльність може становити одну з форм державної зради) та колабораційну діяльність (оскільки він зайняв певну посаду в незаконних органах влади).

Наявність можливості покинути окуповану територію, не співпрацюючи з окупаційною владою, свідчить про відсутність психічного примусу та усвідомлений перехід на бік ворога й надання йому допомоги

Обставини справи: громадянин України, будучи працівником правоохоронного органу – рибоохорони, надав добровільну згоду на співпрацю з окупаційною владою рф та з 04.03.2022 перейшов на бік ворога в умовах воєнного стану і почав надавати допомогу окупаційній адміністрації рф. Крім того, обвинувачений з метою підтримання окупаційної влади рф, 28.03.2022 добровільно зайняв посаду «інспектора» незаконного правоохоронного органу «охраны окружающей природной среды и водных биоресурсов в г. Бердянске», створеного на тимчасово окупованій території.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що винуватість його підзахисного в інкримінованих злочинах не доведена поза розумним сумнівом.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що ті громадяни України, які зайняли одну з посад у незаконних органах влади, правоохоронних або судових органах на окупованих територіях та почали здійснювати функції, визначені посадою, можуть бути притягнені до відповідальності за сукупністю кримінальних правопорушень: за державну зраду (оскільки їхня діяльність може становити одну з форм державної зради) та колабораційну діяльність (оскільки вони зайняли певну посаду в незаконних органах влади).

Суб'єктом злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1 КК, може бути лише громадянин України.

Вчиняючи державну зраду, винний усвідомлює, що він здійснює перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту і бажає цього.

Формулювання «на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України» визначає суб'єктивну спрямованість дій винного, однак не є характеристикою суспільно небезпечних наслідків діяння. Факт заподіяння вказаної шкоди не має значення для кваліфікації діяння за ст. 111 КК.

Злочин за ч. 7 ст. 111-1 КК передбачає добровільне зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території. Зазначений склад правопорушення також передбачає широкий

діапазон незаконних дій – від зайняття посад в органах судової влади, правоохоронних органах до надання допомоги збройним формуванням держави-агресора у веденні бойових дій проти України. При цьому надання допомоги може бути у різноманітних формах, у тому числі інформація щодо пересування військової техніки.

Суди дійшли обґрунтованого висновку, що обвинувачений, будучи громадянином України та працівником рибоохоронного патруля, усвідомлено перейшов на бік ворога та співпрацював з окупаційною адміністрацією рф, обійнявши посаду інспектора в незаконному правоохоронному органі, здійснював контроль над виловом водних біоресурсів в інтересах окупаційної влади, чим завдав шкоди суверенітету та безпеці України.

У той же час суди дійшли переконання, що досліджені докази не підтверджують факт примусу обвинуваченого щодо зайняття посади інспектора в окупаційній адміністрації. Як убачається з оскаржуваних судових рішень, суди врахували показання свідків та письмові докази і дійшли висновку, що вони підтверджують, що обвинувачений був представлений окупаційною владою як «своя людина», відповідальна за контроль над виловом риби та мав повноваження від окупаційної влади.

Разом з тим суди зауважили, що інші працівники мали можливість покинути окуповану територію, не співпрацюючи з окупаційною владою, тоді як обвинувачений свідомо обійняв посаду, підтверджену відповідним наказом, і надавав допомогу окупантам у виконанні їхніх інструкцій, що виразилося в патрулюванні узбережжя. Крім того, суди зазначили, що матеріали справи не містять доказів того, що обвинувачений постійно перебував під психічним примусом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.07.2025 у справі № 331/4882/23 (провадження № 51-354км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086839>

4. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

4.1. Умисне вбивство (ст. 115 КК)

Дії особи кваліфікуються як умисне вбивство особи у зв'язку з виконанням нею службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК) у тих випадках, коли злочин вчинено з метою не допустити або припинити правомірну діяльність особи, пов'язану з виконанням нею свого обов'язку, змінити характер цієї діяльності, а також у разі помсти за її здійснення незалежно від часу, який минув до умисного вбивства. Виконанням службового обов'язку є діяльність особи, яка входить до кола її повноважень

Обставини справи: військовослужбовець вчинив умисне вбивство головного сержанта у зв'язку із виконанням ним службових обов'язків як начальника.

Позиції судів першої та апеляційної інстанції: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили військовослужбовця за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що для кваліфікації дій військовослужбовця за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК необхідною умовою є вбивство особи, яка здійснює саме правомірну діяльність, яка входила до кола її повноважень, а не просто є начальником по відношенню до військовослужбовця.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Пом'якшено покарання та застосовано до військовослужбовця примусовий захід медичного характеру.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що дії особи кваліфікуються як умисне вбивство особи у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку у тих випадках, коли злочин вчинено з метою не допустити або припинити правомірну діяльність особи, у зв'язку із виконанням нею свого обов'язку, змінити характер цієї діяльності, а також у разі помсти за здійснення такої діяльності незалежно від часу, який минув до умисного вбивства. Виконанням службового обов'язку є діяльністю особи, яка входить до кола її повноважень.

Отже, для встановлення в діянні особи складу злочину, передбаченого п. 8 ч. 2 ст. 115 КК, суд повинен установити суб'єктивну сторону злочину, яка полягає в розумінні обвинуваченим того, що він вчиняє злочин саме проти особи, якій притаманні спеціальні ознаки, та у зв'язку з виконанням цією особою службового чи громадського обов'язку.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, під час проходження військової служби головний сержант, будучи начальником, виконував свої обов'язки з військової служби згідно статей 12, 16, 58, 59, 125, 126 Статуту внутрішньої служби ЗСУ в частині встановлення у підрозділі такого внутрішнього порядку, який гарантував би неухильне виконання законів України і положень статутів ЗСУ, проведення роботи щодо запобігання надзвичайним подіям, кримінальним та іншим правопорушенням серед особового складу, здійснення заходів щодо безпеки особового складу підрозділу та інших осіб під час роботи з озброєнням, несенням вартової і внутрішньої служби, виконання інших обов'язків.

Отже, головний сержант особисто відповідав за бойову підготовку та готовність довіреного йому підрозділу, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу, за внутрішній порядок, стан і збереження озброєння, боєприпасів, а також був зобов'язаний виконувати службові обов'язки, що визначають обсяг виконання завдань, доручених йому за посадою, доповідати начальству про їх виконання, підтримувати військову дисципліну серед особового складу, з метою недопущення ними правопорушень.

Відповідно до акту проведення спеціального розслідування за фактом отримання поранення несумісного з життям головного сержанта, встановлено, що його смерть пов'язана із виконанням обов'язків військової служби, та є наслідком вбивства військовослужбовця під час виконання ним обов'язків військової служби. Смерть не пов'язана з вчиненням ним злочину чи адміністративного правопорушення, не є наслідком вчинення ним дій у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, не є наслідком самогубства.

Таким чином, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що за встановлених у кримінальному провадженні фактичних обставин не викликає сумніву той факт, що військовослужбовець не міг не розуміти, що вчиняє злочин проти особи з відповідним статусом, обумовленим відносинами, що забезпечують дотримання порядку несення військової служби — свого командира, у підпорядкуванні якого він перебував.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 14.07.2025 у справі № 237/3510/23 (провадження № 51-980км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129015175>

4.2. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 КК)

Керівник благодійної організації, який без належного оформлення документації, потрібної для діяльності наметового містечка, організував дитячий відпочинок у наметах біля водойми, не облаштованої для цього, що призвело до утоплення малолітнього, підлягає кримінальній відповідальності за ч. 2 ст. 137 КК

Обставини справи: керівник благодійної організації обвинувачувався у тому, що будучи службовою особою, не виконав свої службові обов'язки внаслідок недбалого ставлення до них, без належного оформлення документації, потрібної для діяльності наметового містечка, організував відпочинок у наметах біля ставка для сімей з дітьми, не дотримався вимог щодо заходів безпеки життя і здоров'я дітей, що призвело до утоплення малолітнього потерпілого.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 137 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає про відсутність в діях його підзахисного складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 137 КК. Вказує, що суд не навів переконливих аргументів того, що обвинувачений був службовою особою, на яку був покладений обов'язок, невиконання якого призвело до утоплення малолітнього потерпілого.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що кваліфікуючою ознакою ч. 2 ст. 137 КК є спричинення смерті неповнолітнього, у тому числі через нещасний випадок, до якого відноситься й утоплення. Між тим, об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 137 КК, є невиконання або неналежне виконання особою своїх професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх, що спричинило смерть неповнолітнього.

Як встановили суди попередніх інстанцій, відпочинок дітей було ініційовано та організовано благодійною організацією, засновником та керівником якої є обвинувачений. Як засновник та керівник благодійної організації обвинувачений виконував організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції у благодійному фонді, а тому в розумінні ст. 18 КК є службовою особою. Матеріалами провадження підтверджується, що обвинувачений під час організації відпочинку для дітей був особою, на яку покладались обов'язки щодо охорони життя та здоров'я

неповнолітніх. Так, письмовий дозвіл на поїздку своєї дитини мати малолітнього потерпілого надавала саме обвинуваченому, з яким мала договірні відносини з приводу надання соціальних послуг як особі, яка здійснює організацію відпочинку дітей. Крім того, до умов відпочинку не належала обов'язкова присутність батьків дітей, а відповідальність відповідно до наданої згоди покладалась саме на обвинуваченого.

Проте обвинувачений не забезпечив умов щодо безпечності перебування дітей на водоймі. На думку колегії суддів ККС, обвинувачений, як організатор відпочинку, мав усвідомлювати, що допуск неповнолітніх до водоймища (ставка) без належного його облаштування може призвести до нещасного випадку.

З висновку експерта за результатами проведення судової експертизи вбачається, що безпосередньою причиною утоплення малолітнього потерпілого, під час організованого відпочинку дітей у наметовому містечку, була відсутність належного нагляду за безпекою та життям дитини під час перебування останньої на березі водойми в період купання дітей у ставку, відсутність спеціально облаштованого місця для купання дітей, що призвело до самовільного заходу малолітнього потерпілого до водойми та подальшого його утоплення. В цій ситуації обвинувачений мав технічну можливість запобігти настанню даного нещасного випадку, але нею не скористався.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.07.2025 у справі № 193/650/21 (провадження № 51-1734км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128962579>

5. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

5.1. Порушення недоторканності житла (ст. 162 КК)

Квартира, призначена для постійного або тимчасового проживання, проте в конкретний проміжок часу не придатна для цього через відсутність відповідного внутрішнього оздоблення та ремонту, відповідає всім ознакам житла як предмета кримінального правопорушення, визначеного ст. 162 КК

Обставини справи: обвинувачений незаконно проник до належної на праві власності потерпілій квартири, де замінив замки входних дверей та зламав ручки входних дверей, зробивши у такий спосіб неможливим доступ потерпілої до власної квартири.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 162 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що суд першої інстанції не дав належної оцінки та не співставив з іншими доказами у кримінальному провадженні положення ч. 2 ст. 233 КПК щодо тлумачення поняття «житло». Вважає, що в його діях відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 162 КК, оскільки квартира потерпілої не є житлом, остання в квартирі не проживала, бо квартира не придатна для цього.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що ознаки кримінального правопорушення визначаються виключно в КК. Обсяг і зміст поняття «житло» в розумінні ч. 1 ст. 162 КК обумовлений вимогами ч. 1 ст. 2 та ч. 1 ст. 11 цього Кодексу, водночас не підпорядковується і не змінюється приписами ст. 233 КПК, оскільки норми кримінального процесуального закону покликані забезпечити реалізацію кримінально-правових відносин, які виникають між Державою і особою, яка вчинила певне діяння, передбачене в КК як протиправне і каране, вони виникають за відповідного процесуального приводу і спрямовані, серед іншого, на з'ясування з процесуальних джерел доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК, зокрема ознак складу кримінального правопорушення.

Таким чином, в ст. 233 КПК йдеться про поняття і ознаки житла суто в процесуальному його розумінні, визначені задля забезпечення і реалізації приписів статей 2, 7 цього Кодексу та відповідних процесуальних норм щодо їх впровадження у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування та суду, зокрема і щодо недопущення порушень в аспектах, пов'язаних із дотриманням приписів ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо заборони будь-якого незаконного втручання в приватний простір людини.

В кримінально-правовому розумінні поняття житло має свої специфічні ознаки, які лише частково збігаються із тими, про які йдеться в ч. 2 ст. 233 КПК, оскільки за своїм обсягом є більш широким поняттям, яке охоплює його ознаки як в цивільно-правовому вимірі, так і кримінальному процесуальному аспекті.

Частина 1 ст. 162 КК передбачає відповідальність за незаконне проникнення до житла, а так само інші дії, що порушують недоторканність житла, під яким потрібно розуміти як приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинки, квартира, дача, номер у готелі тощо), а також ті його частини, де може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай, баня, льох тощо), так і будь-яке приміщення, незалежно від його призначення і правового статусу, яке знаходиться у фактичному володінні особи та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі його складові частини.

В розумінні ч. 1 ст. 162 КК квартира, призначена для постійного або тимчасового проживання, проте в конкретний проміжок часу не придатна для цього через відсутність відповідного внутрішнього оздоблення та ремонту, відповідає всім ознакам житла як предмету кримінального правопорушення, визначеного у вказаній нормі.

Проникнення в квартиру, яка належить на праві власності іншій особі і перебуває у її фактичному володінні, без дозволу та відома власника, який є й фактичним володільцем, і без законних на те підстав, є порушенням недоторканності житла, що тягне настання відповідальності за ч. 1 ст. 162 КК.

Отже, суди попередніх інстанцій обґрунтовано виходили з того, що квартира потерпілої відповідає усім притаманним житлу ознакам в аспекті застосування ч. 1 ст. 162 КК, про що свідчать фактичні дані із досліджених судом доказів, серед

яких, свідоцтво про право власності на нерухоме майно; витяг із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності; договір про участь у фінансуванні реконструкції будинку між обвинуваченим в якості управителя та потерпілою як довірителя; акт прийому-передачі об'єкту інвестування – цієї квартири, а також показання свідків, потерпілої та обвинуваченого.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 17.07.2025 у справі № 686/4313/20 (провадження № 51-25км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129015163>

6. Кримінальні правопорушення проти власності

6.1. Крадіжка (ст. 185 КК)

Якщо дії особи, яка розраховувалася за товар у різних магазинах та аптеках через безконтактну платіжну систему «Pay Pass» банківською картою, що належить потерпілому, охоплювалися єдиним умислом на вчинення крадіжки, то вартість викраденого майна визначається загальною сумою завданої матеріальної шкоди, навіть якщо в жодному з інкримінованих епізодів сума викраденого майна не перевищувала нижньої межі, необхідної для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 185 КК

Обставини справи: обвинувачена привласнила банківську картку потерпілого, після чого розраховувалася цією картою 11 разів у магазинах та аптеках, чим спричинила потерпілому матеріального збитку на загальну суму 11 832,26 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 4 ст. 185, ч. 1 ст. 357 КК.

У касаційній скарзі обвинувачена наголошує на тому, що місцевий суд безпідставно та незаконно визнав її винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК, оскільки на момент судового розгляду були всі підстави для застосування ст. 5 цього Кодексу.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що твердження обвинуваченої щодо неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність, а саме визнання її винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК, оскільки по жодному з інкримінованих епізодів сума викраденого майна не перевищувала верхньої межі, встановленої ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» (далі – Закон № 3886-IX), а тому в її діях відсутній склад вказаного кримінального правопорушення, є неспроможними з огляду на таке.

09.08.2024 набув чинності Закон № 3886-IX, яким було внесено зміни зокрема, до ст. 51 КУпАП, якою передбачена відповідальність за дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення

чи розтрата, щодо підвищення верхньої межі вартості майна, викрадення якого охоплюється цієї правової норми, до 2 НМДГ.

ОП ККС ВС в постанові від 07.10.2024 (справа № 278/1566/21, провадження № 51-2555кмо24) дійшла висновку про те, що Закон № 3886-IX, яким внесені зміни до ст. 51 КУпАП, є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП. Зміни, внесені Законом № 3886-IX, мають зворотну дію в часі. У ході з'ясування, чи перевищує вартість викраденого розмір, визначений ст. 51 КУпАП, має братися до уваги розмір неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, установлений на час вчинення правопорушення, з урахуванням положень п. 5 підрозд. 1 розд. XX та пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. IV Податкового кодексу України. Питання, що виникають у кримінальних провадженнях у зв'язку з набуттям чинності Законом № 3886-IX, вирішуються судами за правилами, передбаченими для випадків, коли втратив чинність закон, яким установлювалася кримінальна протиправність діяння.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, дії обвинуваченої, яка розраховувалась за товар в різних магазинах та аптеках через безконтактну платіжну систему «Pay Pass» банківською картою, що належить потерпілому, охоплювалися єдиним умислом на вчинення крадіжки чужого майна, в результаті чого вона таємно заволоділа грошовими коштами потерпілого на загальну суму 11 832,26 грн, тому доводи засудженої в цій частині не ґрунтуються на приписах закону України про кримінальну відповідальність.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 09.07.2025 у справі № 552/7870/22 (провадження № 51-5263км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128845021>

7. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва

7.1. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КПК)

Залучення директором підприємства для виконання робіт з підвищеною небезпекою особи, яка не є штатним працівником, а працює на підставі договору підряду, не звільняє директора від кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки цим підрядником під час виконання ним робіт (ст. 272 КК), якщо він не мав відповідних дозволів на виконання робіт із підвищеною небезпекою, не пройшов спеціального навчання й перевірки знань та медичного огляду

Обставини справи: органом досудового розслідування директор товариства обвинувачувалася в тому, що уклала договір про надання послуг вантажопідіймальним краном СКГ-63-100, однак не перевірила наявність у підрядника

дозволу Держпраці на виконання робіт з підвищеною небезпекою, не провела йому навчання (підготовку) та перевірку знань з Правил охорони праці під час експлуатації вантажопідіймальних кранів, підіймальних пристроїв і відповідного обладнання та інших нормативних актів й не організувала проходження останнім медичного огляду. Невиконання директором товариства своїх обов'язків щодо забезпечення виконання чинного законодавства з питань охорони праці на підприємстві, призвели до того, що підрядник, керуючи роботами з демонтажу крану СКГ-63/100, допустив виконання цих робіт з порушеннями правил безпеки та технології робіт, без застосування тимчасової опори для встановлення стріли крану СКГ-63/100 у неробоче (опущене) положення та з недотриманням схем і способів строповки дав команду «віра» машиністу крану КС 4574 А, за допомогою якого здійснювались демонтажні роботи, на підйом демонтованого «трикутника» стріли крану СКГ-63/100, який був неправильно застроплений, у зв'язку з чим під час підйому «трикутника» вершина його обірвалася зі стропів та впала на підрядника, внаслідок чого останній загинув на місці події.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали невинуватою директора за ч. 2 ст. 272 КК у зв'язку з не доведенням того, що вчинено кримінальне правопорушення, в якому вона обвинувачується.

У касаційній скарзі прокурор зазначив, що судами не було надано жодної оцінки порушенню правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві, що були допущені директором. Судами безпідставно не взято до уваги висновки судової інженерно-технічної експертизи причин та наслідків порушень вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці, відповідно до якого невиконання нормативно-технічних актів з боку безпосередньо директора товариства, до обов'язків якої входило забезпечення виконання чинного законодавства з питань охорони праці на підприємстві, з організаційної точки зору знаходяться в прямому причинному зв'язку з настанням досліджуваної події нещасного випадку та смертельного травмування підрядника, а невиконання нормативно-технічних актів з боку безпосереднього виконавця робіт – керівника ділянки механізації (підрядника) з технічної точки зору знаходяться в прямому причинному зв'язку з настанням досліджуваної події нещасного випадку та його смертельного травмування.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що виправдуючи директора товариства, суд дійшов висновку, що стороною обвинувачення не доведено, що на неї покладалися обов'язки з організації контролю дотримання вимог з охорони праці та безпеки життєдіяльності при виконанні робіт підрядником, оскільки він як виконавець робіт з демонтажу вантажопідіймального гусеничного крану СКГ-63/100 на підставі цивільно-правового договору підряду не підпорядковувався посадовим особам товариства, сам організовував процес виконання виробничого завдання (домовленості). Також суд прийшов до висновку, що стороною обвинувачення не було доведено того факту, що директор є суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 272 КК.

Суд виходив з того, що між товариством та підрядником були відсутні трудові відносини, оскільки він не був працівником товариства, а виконував роботи на підставі договору підряду, укладеного із цим товариством, а за умовами цього договору сам підрядник мав дбати про особисту безпеку та здоров'я у процесі виконання обумовлених робіт, знати та виконувати вимоги нормативно-правових актів по охороні праці, мати усі необхідні дозволи для укладення цього договору та ніс відповідальність за порушення техніки безпеки і охорони праці.

Однак без належної уваги суду залишилося те, що роботи з демонтажу крану СКГ-63/100, які виконувалися на підприємстві, під час виконання яких з керівником дільниці механізації товариства з потерпілим стався нещасний випадок із смертельним наслідком, за змістом обвинувачення відносяться до робіт з підвищеною небезпекою.

При цьому за змістом обвинувачення директор товариства, уклавши договір підряду на виконання робіт по керівництву дільниці механізації, допустила підрядника до виконання робіт з демонтажу вантажно-підіймального крану СКГ-63/100, який не мав дозволу Держпраці на виконання робіт підвищеної небезпеки та не пройшов спеціальне навчання та перевірку знань і медичний огляд за професією, й надалі призначила підрядника керівником робіт з демонтажу крану СКГ-63/100 на підприємстві та відповідальним за безпечне ведення цих робіт.

Апеляційним судом не вмотивовано, у зв'язку з чим й на основі яких правових норм суд вбачає, що залучення директором підприємства для виконання робіт з підвищеною небезпекою особи не з числа працівників свого підприємства, а зовні за договором підряду, надає директору право допустити (призначити) таку особу, яка не має відповідних дозволів на виконання робіт з підвищеною небезпекою, не пройшла відповідне навчання до виконання таких робіт. Й чому ці аспекти вбачаються судом такими, що в цьому випадку перебувають за межами відповідальності директора підприємства за викладених у змісті обвинувачення обставин, та/або не утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 272 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 07.07.2025 у справі № 332/57/22 (провадження № 51-710км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128752594>

8. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

8.1. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК)

Проживання особи в певній місцевості або обізнаність про розташування населеного пункту не є підставою для вимоги дотримання водієм обмежень, передбачених для руху в населеному пункті, якщо відповідний дорожній знак «населений пункт» відсутній

Обставини справи: водій, рухаючись по автодорозі у межах населеного пункту, проявив неуважність до дорожньої обстановки та її змін, ближче ніж

за 50 м перед пішохідним переходом у населеному пункті, а також безпосередньо перед нерегульованим перехрестям нерівнозначних доріг, розпочав виконувати маневр обгону велосипедиста, вчинив на нього наїзд, внаслідок чого останній помер.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили водія за ч. 2 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що на дорозі, де сталася ДТП, були відсутні інформативні знаки «населений пункт», «пішохідний перехід», «нерегульоване перехрестя нерівнозначних доріг», однак не вивчено, яким чином їх відсутність вплинула на законність прийнятих рішень.

Позиція ККС: виключено із мотивувальних частин судових рішень посилання на те, що обвинувачений здійснив обгін у населеному пункті.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що згідно з п. 1.10 ПДР населений пункт – це забудована територія, в'їзд на яку і виїзд з якої позначаються дорожніми знаками 5.49, 5.50, 5.51, 5.52. Будь-яких інших позначень в'їзду та виїзду з населеного пункту, крім дорожніх знаків, правила не передбачають. Наявність на забудованій території тієї чи іншої кількості будівель не є безумовною ознакою населеного пункту в розумінні ПДР. Поряд із цим суд бере до уваги, що визначення і встановлення дорожніх знаків за тими чи іншими ознакам належить до компетенції відповідних дорожніх служб територіальних громад.

На відсутність будь-яких інформативних (дорожніх) знаків на позначення «населеного пункту» вказує сукупність досліджених судами попередніх інстанцій доказів, зокрема фактичні дані протоколів огляду місця дорожньо-транспортної пригоди та проведення слідчих експериментів за участю засудженого, свідків, згідно яких за напрямком руху керованого водієм автомобіля інформаційно-вказівного дорожнього знака 5.45 «Початок населеного пункту» не було.

Посилання потерпілої сторони і суду на те, що обвинувачений є уродженцем та жителем села, територіально розташованого на відстані близько 10 км від ділянки, де сталося ДТП, і тому був обізнаний, що ця ділянка є населеним пунктом, є безпідставними, оскільки відсутність дорожнього знака «населений пункт» не вимагала від водія дотримання положень, які регламентують рух у населеному пункті. Це підтверджується висновком судової інженерно-транспортної експертизи.

Виключення цієї обставини із мотивувальних частин судових рішень не впливає на висновок про порушення обвинуваченим пп. «в» п. 14.6 ПДР, оскільки хоча суд і послався на здійснення ним обгону на відстані ближче ніж за 50 м до пішохідного переходу в населеному пункті, однак у цілому вказана норма правил передбачає більш суворі вимоги до поведінки водіїв під час здійснення маневру, а саме заборону обгону за 100 м до пішохідного переходу поза населеним пунктом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.07.2025 у справі № 455/338/20 (провадження № 51-4482км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129015139>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

1.1. Призначення та заміна прокурора (ст. 37 КПК)

Якщо апеляційну скаргу подав прокурор, який включений до складу групи прокурорів на момент її подання, то він має право на подання такої скарги незалежно від того, чи брав участь у судовому розгляді в суді першої інстанції та чи був включений до складу групи прокурорів на етапі досудового розслідування

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватим та виправдав обвинуваченого за частинами 2, 3 ст. 191; ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 367 КК, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК у зв'язку з недоведенням в його діях складу кримінальних правопорушень. Не погоджуючись із вищевказаним вирокom місцевого суду, прокурор оскаржив його в апеляційному порядку. Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу повернуто прокурору з підстав подання її особою, яка не має такого права.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що апеляційний суд необґрунтовано повернув апеляційну скаргу сторони обвинувачення з огляду на те, що прокурор не наділений повноваженнями на подачу апеляційної скарги на вирок місцевого суду, оскільки не входив до групи прокурорів під час досудового розслідування цього кримінального провадження, не брав участі у судових засіданнях місцевого суду та не є прокурором вищого рівня у розумінні вимог ч. 4 ст. 36 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що під час звернення прокурора із апеляційною скаргою на вирок місцевого суду, ним до апеляційної скарги на підтвердження своїх повноважень було долучено постанову керівника окружної прокуратури про зміну групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у цьому кримінальному провадженні, якою його включено у склад групи прокурорів у зв'язку із перебуванням прокурора, який брав участь у судовому розгляді обвинувального акта щодо виправданого, у відпустці.

Отже, прокурор відповідно до положень ст. 37 КПК був включений до складу групи прокурорів у цьому кримінальному провадженні, та наділений правами прокурора приймати процесуальні рішення та вчиняти процесуальні дії, в тому числі подавати апеляційну скаргу на вирок суду першої інстанції.

Разом з тим висновки апеляційного суду про те, що прокурор на підставі ч. 4 ст. 36 КПК не уповноважений оскаржувати вирок місцевого суду, є безпідставними, оскільки вказана норма не позбавляє прокурора, який входить до групи прокурорів у кримінальному провадженні, права на подання апеляційної

скарги, а лише надає таке право також і прокурорам вищого рівня (Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівнику обласної прокуратури, його першому заступнику та заступникам) незалежно від їх участі в судовому провадженні.

Крім того, відповідно до правового висновку, зробленого в постанові Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2019 у справі № 629/847/15-к, передбачене ч. 6 ст. 393 КПК, ч. 6 ст. 425 КПК, пунктами 15, 20 ч. 2 ст. 36 КПК право на подання апеляційної чи касаційної скарги прокурором, який входить до складу групи прокурорів, визначеної в порядку ст. 37 цього Кодексу, не обмежується його участю в судових засіданнях з розгляду конкретного кримінального провадження у судах попередніх інстанцій. Група прокурорів, визначена у конкретному кримінальному провадженні відповідно до ст. 37 КПК, діє як єдиний суб'єкт на стороні обвинувачення – прокурор. Якщо прокурор був включений до групи прокурорів, однак не брав участі в судових засіданнях, він має право на подання апеляційної чи касаційної скарги.

Таким чином прокурор, який входив до складу групи прокурорів на момент подання апеляційної скарги, був наділений правом на апеляційне оскарження вироку місцевого суду, а тому рішення суду апеляційної інстанції про повернення апеляційної скарги прокурору у зв'язку із тим, що він є особою, яка не має на це права, є необґрунтованим.

Якщо апеляційну скаргу подано прокурором, який включений до складу групи прокурорів на момент її подання, то цей прокурор є належною особою, яка має право на подання такої скарги, незалежно від того, чи він брав участь у судовому розгляді у суді першої інстанції та незалежно від того, чи він був включений до складу групи прокурорів на етапі досудового розслідування.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.07.2025 у справі № 381/27/18 (провадження № 51-580км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129060053>

1.2. Керівник органу досудового розслідування (ст. 39 КПК)

Прийняття заступником начальника слідчого відділу постанови про визначення групи слідчих і старшого групи слідчих та прийняття ним як тимчасово виконуючим обов'язки начальника слідчого відділу постанови про створення слідчої групи кореспондує положенням статей 3, 39 КПК, адже він належить до осіб начальницького складу (керівного рівня в структурі відділу поліції)

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 186 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що заступник начальника слідчого відділу не мав повноважень визначати слідчого та слідчу групу для проведення досудового розслідування, внаслідок чого зібрані докази є недопустимими.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що згідно з положеннями п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК групу слідчих вправі визначати керівник органу досудового розслідування.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 3 КПК (у редакції, на момент визначення групи слідчих) керівник органу досудового розслідування – начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, перший заступник або заступник Директора Державного бюро розслідувань, керівник (начальник) Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

У цьому кримінальному провадженні судами попередніх інстанцій було встановлено, що тимчасово виконуючим обов'язки начальника слідчого відділу було прийнято постанову про створення слідчої групи, що кореспондує наведеним вище положенням.

Постанови про визначення групи слідчих та старшого групи слідчих були прийняті заступником начальника слідчого відділу.

Тобто на момент прийняття вказаних постанов заступник начальника слідчого відділу як особа начальницького складу (керівного рівня в структурі відділу поліції) був вправі визначати групу слідчих та старшого групи слідчих.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.07.2025 у справі № 161/11363/22 (провадження № 51-806км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129060047>

1.3. Потерпілий (ст. 55 КПК)

Особа, яка спільно проживала, але не перебувала в шлюбі з особою, що загинула в ДТП, має право на визнання її потерпілою у кримінальному провадженні відповідно до статей 3, 55 КПК.

Особа, визнана потерпілою в кримінальному провадженні, відповідно до приписів КПК набуває такого процесуального статусу протягом всього кримінального провадження, і кримінальний процесуальний закон не містить підстав та порядку позбавлення такого процесуального статусу під час судового розгляду чи перегляду оскарженого вироку

Обставини справи: водій обвинувачувався в тому, що, керуючи автомобілем, виїхав на зустрічну смугу руху, де допустив зіткнення з автомобілем, який рухався у зустрічному для нього напрямку. Внаслідок ДТП пасажир автомобіля, яким керував обвинувачений, отримав тілесні ушкодження, від яких помер.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 286 КК. На досудовому розслідуванні слідчий залучив у статусі потерпілої особу, яка спільно проживала, але не перебувала у шлюбі із потерпілим.

У касаційних скаргах захисник обвинуваченого та представник інших потерпілих стверджують, що в розумінні п. 1 ч. 1 ст. 3, ч. 6 ст. 55 КПК належним підґрунтям до визнання потерпілою в кримінальному провадженні особи, яка спільно

проживала, але не перебувала у шлюбі із особою, якій внаслідок кримінального правопорушення заподіяно смерть, є рішення цивільного суду в справі про встановлення відповідного факту проживання однією сім'єю без шлюбу, без якого такі обставини не можуть бути встановлені в кримінальному провадженні. При цьому, посилались на висновки, викладені в постанові КЦС від 25.09.2024 року (справа № 693/528/21, провадження № 61-13926св23).

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що суд першої інстанції, спираючись на приписи ст. 55 КПК, обґрунтовано відмовив захиснику у задоволенні клопотання про виключення з числа потерпілих особи, яка спільно проживала, але не перебувала у шлюбі із потерпілим, якому протиправно заподіяно смерть обвинуваченим, внаслідок спричиненої його діями ДТП.

Апеляційний суд дійшов до обґрунтованого переконання, що висновки у постанові КЦС від 25.09.2024 (справа № 693/528/21, провадження № 61-13926св23), не впливають на процесуальне становище учасників цього кримінального провадження. В мотивувальній частині вказаної постанови КЦС виходив із того, що загиблий потерпілий тривалий час (більше 10 років) фактично не проживав за місцем реєстрації, що відповідно до довідки, виданої об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку, потерпіла дійсно проживала однією сім'єю без реєстрації шлюбу з загиблим, що починаючи з грудня 2010 року по 24.01.2021, вони вели спільне домашнє господарство, що потерпілий постійно проживав за цією адресою без реєстрації. Відповідно до наданих позивачем фотокарток на них зображені разом потерпіла та потерпілий як сім'я.

Підстави до визнання та залучення особи як потерпілого та набуття такого статусу особою, за приписами статей 1, 55 КПК визначаються лише кримінальним процесуальним законодавством України. Так, у ч. 6 ст. 55 КПК встановлено, що у разі, коли внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи, положення частин 1-3 ст. 55 КПК поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. За приписами п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК близькими родичами та членами сім'ї визнаються також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Особа, визнана потерпілою в кримінальному провадженні, відповідно до приписів КПК набуває такого процесуального статусу протягом всього кримінального провадження і кримінальний процесуальний закон не містить підстав та порядку позбавлення такого процесуального статусу під час судового розгляду чи перегляду оскарженого вироку.

Суб'єктивне несприйняття як обґрунтованого певними учасниками кримінального провадження процесуального статусу потерпілої не призводить до наслідків правового характеру в цьому питанні, не свідчить про відсутність у неї душевних страждань, не вказує на те, що потерпіла не заслуговує на співчуття

та вибачення з приводу протиправно заподіяної смерті особі, яка є її близьким родичем в контексті приписів п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК.

КПК не пов'язує згоду інших учасників кримінального провадження з набуттям процесуального статусу потерпілою, з огляду на що, позиція сторони захисту та інших потерпілих у провадженні не є належним підґрунтям до позбавлення потерпілої такого статусу.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 17.07.2025 у справі № 694/954/21 (провадження № 51-3504км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129045019>

1.4. Спеціаліст (ст. 71 КПК)

Залучення спеціаліста є правом, а не обов'язком слідчого. КПК не встановлює чіткого переліку документів, які б свідчили про наявність у залученого до слідчої дії спеціаліста спеціальних знань і навичок

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим обвинуваченого за ч. 1 ст. 246 КК та на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК закрив кримінальне провадження у зв'язку зі смертю обвинуваченого. Апеляційний суд скасував цей вирок і закрив кримінальне провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі дружина померлого обвинуваченого зазначає, що дані протоколу додаткового огляду місця події є недопустимими доказами, оскільки до матеріалів справи не долучено даних про наявність у спеціаліста, яка брала участь у його ході, спеціальних знань в області геодезії.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що матеріалами кримінального провадження підтверджується, що слідчий здійснив додатковий огляд місця події, метою якого було встановлення точних географічних координат місця порубу та приналежність його до агролісгоспу. У ході вказаної слідчої дії брали участь поняті та спеціалісти, а саме: головний лісничий, майстер лісу та головний спеціаліст відділу земельних ресурсів виконавчого комітету міської ради.

Тобто в розумінні ч. 2 ст. 71 КПК залучення спеціаліста є правом, а не обов'язком слідчого. У той же час кримінальний процесуальний закон не встановлює чіткий перелік документів, які б свідчили про наявність у залученого до слідчої дії спеціаліста спеціальних знань і навичок.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 09.07.2025 у справі № 585/2014/22 (провадження № 51-4412км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128844822>

1.5. Підстави для відводу спеціаліста, представника персоналу органу пробації, перекладача, експерта, секретаря судового засідання (ст. 79 КПК)

КПК не містить заборони експертові повторно брати участь у кримінальному провадженні з тієї підстави, що він вже проводив експертизу в цьому ж провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає про недопустимість висновку комісійної судової інженерно-транспортної експертизи з огляду на проведення експертом інших досліджень у цьому ж кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що п. 3 ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про судову експертизу» зобов'язує експерта заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі.

В той же час, відповідно до ч. 1 ст. 79 КПК спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач, експерт, секретар судового засідання не мають права брати участі в кримінальному провадженні та відводяться за підставами, передбаченими ч. 1 ст. 77 цього Кодексу, з тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста, представника персоналу органу пробації, перекладача, експерта і секретаря судового засідання не може бути підставою для відводу.

Перелік підстав для відводу експерта, який передбачений ч. 1 ст. 77 КПК, є вичерпним.

Частина 2 ст. 79 КПК передбачає заборону участі спеціаліста і експерта у кримінальному провадженні, якщо вони проводили ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні. Ця норма не містить заборони повторно брати участь у провадженні експерту, якщо він вже проводив експертизу у цьому ж кримінальному провадженні.

Жодних об'єктивних даних, що висновок вказаної експертизи отриманий внаслідок істотного порушення вимог кримінального процесуального законодавства, матеріали провадження не містять і в касаційній скарзі не наведено.

Комісійна судова інженерно-транспортна експертиза апеляційним судом призначена відповідно до положень ст. 332 КПК, за результатами розгляду клопотання сторони захисту. Висновок вказаної експертизи відповідає вимогам статей 101, 102 КПК, дослідження проведені з дотриманням процесуального порядку призначення й проведення експертизи, ґрунтуються на допустимих доказах.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 09.07.2025 у справі № 532/2286/22 (провадження № 51-941км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128813125>

2. Докази і доказування

2.1. Допустимість доказу (ст. 86 КК)

Той факт, що схема ДТП була отримана до внесення відомостей до ЄРДР, оскільки складена в рамках оформлення матеріалів справи про адміністративне правопорушення, не свідчить про недопустимість такого доказу, враховуючи, що вона була складена під час здійснення передбаченої законом процедури на момент фіксування наслідків ДТП.

Недоліки схеми ДТП, пов'язані з недотриманням вимог Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, не можуть бути підставою для визнання доказу недопустимим, оскільки такі наслідки мають місце лише при істотному порушенні порядку отримання доказів, встановленому КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій особу визнали невинуватою та виправдали у зв'язку із недоведеністю наявності в її діянні складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі прокурор вважає, що недоліки схеми ДТП, про які вказують суди у своїх рішеннях, є несуттєвими та не можуть бути підставою для визнання такого доказу недопустимим.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що лише факт, що схема ДТП була отримана до внесення відомостей до ЄРДР, оскільки складена у рамках оформлення матеріалів справи про адміністративне правопорушення, не свідчить про недопустимість такого доказу, враховуючи, що вона була складена під час здійснення передбаченої законом процедури на момент фіксування наслідків ДТП.

Недоліки схеми ДТП, які суди пов'язують з недотриманням вимог Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженій наказом від 07.11.2015 № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі», не можуть тягнути за собою визнання доказу недопустимим, оскільки такі наслідки мають місце лише при істотному порушенні порядку отримання, встановленому КПК. Недоліки, про які йдеться у вирокі місцевого суду та ухвалі апеляційного суду, можуть призвести до визнання доказів недостовірними (такими, що не відповідають об'єктивній дійсності) або неналежними (такими, що не спроможні встановлювати наявності або відсутності обставин, які підлягають доказуванню), але не недопустимими.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 14.07.2025 у справі № 352/2389/20 (провадження № 51-4258км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129045035>

Звіти фізичної особи – підприємця про нестачу товару, виявлену в ході інвентаризації в магазині роздрібної торгівлі, є належними й допустимими доказами вартості викраденого товару з цього магазину

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 4 ст. 186 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що суди попередніх інстанцій безпідставно відхилили його клопотання про призначення судово-бухгалтерської експертизи для підтвердження нестачі товару й витребування в Головному управлінні Державної податкової служби інформації щодо касових апаратів, зареєстрованих за фізичними особами-підприємцями (далі – ФОП), та перебування на роботі в останніх найманих працівників.

Позиція ККС: змінено вирок апеляційного суду в частині призначеного покарання.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що предметом дослідження апеляційного суду були й доводи сторони захисту щодо недопустимості як доказів звітів про виявлення нестачі в магазині, відсутність у матеріалах кримінального провадження висновку інвентаризаційної комісії та експертної оцінки викраденого майна, визначення відсотка націнки магазину. Апеляційний суд указав, що відповідно до ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положення від 02.09.2024 № 879 «Про інвентаризацію активів та зобов'язань», ФОП не зобов'язані проводити інвентаризацію своїх активів і зобов'язань. Вимоги про її проведення, прописані у вказаних законодавчих актах, не поширюються на ФОП, а застосовуються тільки до юридичних осіб. До того ж підприємці можуть проводити інвентаризацію з власної ініціативи. Для цього не потрібно дотримуватися вимог Положення № 879. ФОП можуть проводити інвентаризацію вибірково, на власний розсуд. У такому випадку інвентаризація проводиться у вільному порядку, її може робити сам підприємець чи його працівники. Інвентаризація оформляється в довільній формі.

Отже, надані потерпілою звіти про нестачу товару, виявлену в ході інвентаризації у магазині, якими зафіксовано нестачу куртки, роздрібна ціна якої становить 8 249 грн, є належними й допустимими доказами, тож місцевий суд правильно взяв указані звіти до уваги як докази вартості викраденого з магазину роздрібної торгівлі товару.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.07.2025 у справі № 750/11077/23 (провадження № 51-5092км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129045074>

2.2. Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК)

Застосування до особи кайданків під час проведення обшуку є правомірним, якщо таке обмеження в пересуванні здійснено не з метою отримання доказів, а для забезпечення безпеки учасників слідчих дій та запобігання перешкод при проведенні обшуку, особливо тоді, коли особа має спеціальну підготовку та може чинити фізичний опір

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 263; ч. 3 ст. 309; ч. 2 ст. 114-2; ч. 1 ст. 110 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує на недопустимість протоколу обшуку внаслідок того, що до підзахисного були застосовані кайданки під час цієї слідчої дії.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що відповідно до ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, зокрема, внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження. Порушення прав та свобод людини саме по собі є незаконними, однак недопустимим є доказ отриманий саме із застосуванням таких порушень. Отже, застосування кайданок для отримання від особи таким чином певних доказів є неприпустимим.

Проте, з матеріалів кримінального провадження вбачається, що таке обмеження в пересуванні було здійснено не з метою зібрання доказів, а, як правильно зазначив суд першої інстанції, з метою запобігти обвинуваченому вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку, оскільки він є військовим, має відповідну підготовку і міг чинити фізичні перешкоди особам, що проводили обшук. Наявність вилучених предметів та факт їх зберігання жодного разу стороною захисту не оспорювався.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 24.07.2025 у справі №183/7067/22 (провадження № 51-859км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129148214>

2.3. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів (ст. 90 КПК)

Обставини, встановлені у провадженні, в якому не беруть участі інші обвинувачені, не повинні мати преюдиціального значення для їхніх справ. Статус доказів, використаних в одній справі, повинен залишатися суто відносним, а їх сила має обмежуватися конкретним провадженням

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 296 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає про суперечності між формулюванням обвинувачення та викладом фактичних обставин в обвинувальному акті, оскільки обвинувальний акт, направлений до суду, істотно відрізняється від повідомлення

про підозру. Так, в повідомленні про підозру зазначено, що обвинувачений вдарив потерпілого, натомість за фактичними обставинами, викладеними в обвинувальному акті, це зробив співучасник. Апеляційний суд за відсутності відповідного клопотання повторно не дослідив обставин справи, а також не надав оцінки викладеному у вирокі суду преюдиціальному факту стосовно того, що: «співучасник безпричинно, кулаком своєї руки, умисно завдав один удар в обличчя потерпілого, у результаті чого спричинив останньому фізичний біль».

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що за результатом судового розгляду суд на підставі безпосередньо досліджених доказів дійшов висновку про доведеність винуватості засудженого у вчиненні інкримінованого йому органом досудового розслідування кримінального правопорушення, зокрема в завданні потерпілому в обличчя спірного удару. Зазначення вказаної обставини щодо інших обвинувачених підлягає оцінці судом у межах виділених стосовно них кримінальних проваджень.

У цьому аспекті захист звертає увагу на те, що стосовно співучасника хуліганських дій, ухвалено обвинувальний вирок, яким затверджено угоду про визнання ним своєї винуватості у вчиненні цих дій і з якого випливає, що саме співучасник завдав спірного удару в обличчя потерпілого. Отже, цей вирок має преюдиціальне значення для кримінального провадження стосовно її підзахисного.

Суд не погоджується з такими аргументами захисту, оскільки обставини, встановлені у провадженні, в якому не беруть участі інші обвинувачені, не повинні мати преюдиціального значення для їх справ. Статус доказів, використаних в одній справі, повинен залишатися суто відносним, а їх сила має обмежуватися даними конкретного провадження.

Вирок щодо співучасника постановлений за наслідком затвердження угоди про визнання винуватості. По суті він є результатом специфічної процедури, яка не передбачає змагального дослідження всіх обставин справи. Суд, затверджуючи угоду про визнання винуватості, обмежується лише з'ясуванням обставин, що визначені у ст. 474 КПК.

Тобто постановлення вироку стосовно співучасника не звільняло суд від оцінки доказів, зокрема щодо заподіяння спірного удару потерпілому, у кримінальному провадженні за обвинуваченням засудженого. Як зазначено вище, суд, дослідивши докази, дійшов висновку, що спірний удар завдав саме засуджений. Колегія суддів ККС не знаходить підстав сумніватися у цих висновках судів попередніх інстанцій, тому відхиляє аргументи захисту.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.07.2025 у справі № 759/19740/21 (провадження № 51-1030км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086895>

II. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід

3.1. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні (ст. 135 КК)

Відправлення повідомлення про завершення досудового розслідування кур'єрською службою, яка не внесена до Єдиного державного реєстру операторів поштового зв'язку, не може вважатися належним повідомленням

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій закрили кримінальне провадження щодо обвинуваченого за ч. 1 ст. 263, ч. 2 ст. 307 КК на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що сторону захисту було належним чином повідомлено про завершення досудового розслідування за допомогою засобів зв'язку, в тому числі через кур'єрську службу ПП «Науково-виробнича Фірма «ТВІН-ДМ».

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що матеріали кримінального провадження не містять підтверджень того, що захисник та обвинувачений отримали повідомлення про завершення досудового розслідування у передбачений законом спосіб. Так, на час направлення відповідного повідомлення стороні захисту про завершення досудового розслідування 07.06.2024 Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (далі – НКЕК) вже було сформовано Єдиний державний реєстр операторів поштового зв'язку та відповідно проводився облік операторів поштового зв'язку, проте в ньому відсутні відомості, що ПП «Науково-виробнича Фірма «ТВІН-ДМ» є оператором поштового зв'язку з доставки поштових відправлень та може надавати послуги у встановленому законом порядку.

Як слідує із дослідженої місцевим судом відповіді на адвокатський запит до НКЕК від 15.07.2024, повідомлень про початок здійснення діяльності у сфері надання послуг поштового зв'язку від приватного підприємства «Науково-виробнича Фірма «ТВІН-ДМ» на дату надання відповіді на цей запит до НКЕК не надходило, внесення відомостей до єдиного державного реєстру операторів поштового зв'язку про зазначене підприємство не здійснювалося, відповідно це підприємство не є оператором поштового зв'язку.

Крім цього, долучені прокурором накладні на підтвердження дати відправлення повідомлення стороні захисту про надання доступу до матеріалів досудового розслідування не відповідають вимогам Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 № 270, оскільки на них відсутній відбиток календарного штемпелю, який би підтверджував прийом поштового відправлення, контроль за маршрутом і часом перебування в дорозі.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 02.07.2025 у справі № 199/4716/24 (провадження № 51-801км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128654011>

III. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

4. Загальні положення досудового розслідування

4.1. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування (ст. 217 КПК)

Відсутність у матеріалах об'єданого кримінального провадження постанов про визначення прокурора (групи прокурорів), слідчого (групи слідчих) та доручення слідчому провести досудове розслідування у кримінальному провадженні, яке було розпочато пізніше, з огляду на зміст ст. 217 КПК не є таким порушенням вимог КПК, яке свідчить про здійснення досудового розслідування та процесуального керівництва неуповноваженими особами, адже у провадженні, яке розпочалося раніше, було визначено склад органу досудового розслідування та процесуального керівництва

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що постанова про об'єднання матеріалів досудового розслідування від 20.05.2020 (згідно з якою було об'єднано кримінальні провадження № 12020100080002140 від 01.05.2020 та № 1202010080002439 від 20.05.2020), повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри від 21.05.2020 були складені й підписані не уповноваженими на те особами (прокурором та слідчим), оскільки в матеріалах справи відсутня постанова про призначення прокурора у кримінальному провадженні № 1202010080002439, а також в обох кримінальних провадженнях відсутнє доручення слідчому на проведення досудового розслідування і постанова про призначення групи слідчих у кримінальному провадженні № 1202010080002439.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що зі змісту матеріалів кримінального провадження видно, що:

— 01.05.2020 року відкрито кримінальне провадження № 12020100080002140 за ч. 2 ст. 342 КК;

— 20.05.2020 відкрито кримінальне провадження № 12020100080002489 за ч. 2 ст. 345 КК;

— 20.05.2020 постановою заступника керівника прокуратури відповідно до положень ч. 1 ст. 217 КПК було об'єднано матеріали досудових розслідувань у наведених вище кримінальних правопорушеннях в одне провадження, зареєстроване в ЄРДР під № 12020100080002140.

Згідно з ч. 7 ст. 217 КПК днем початку досудового розслідування у провадженні, виділеному в окреме провадження, є день, коли було розпочато розслідування, з якого виділено окремі матеріали, а у провадженні, в якому об'єднані

матеріали кількох досудових розслідувань, — день початку розслідування того провадження, яке розпочалося раніше.

Отже, оскільки відкриття кримінального провадження № 12020100080002489 та об'єднання матеріалів досудового розслідування в одне кримінальне провадження відбувалося 20.05.2020, тобто в один день, і відповідна постанова була винесена уповноваженим на те прокурором, то відсутність у матеріалах об'єднаного кримінального провадження № 12020100080002140 постанов про визначення прокурора (групи прокурорів), слідчого (групи слідчих) та доручення слідчому на проведення досудового розслідування саме у кримінальному провадженні № 12020100080002489, у тому числі з огляду на зміст положень, передбачених ч. 7 ст. 217 КПК, не є таким порушенням вимог КПК, яке свідчить про здійснення досудового розслідування та процесуального керівництва неуповноваженими особами, адже початком досудового розслідування є день початку розслідування кримінального провадження № 12020100080002140 від 01.05.2020 (за ч. 2 ст. 342 КК), у якому було визначено склад органу досудового розслідування та процесуального керівництва.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 05.06.2025 у справі № 759/10457/20 (провадження № 51-4454км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128844832>

5. Слідчі (розшукові) дії

5.1. Огляд (ст. 237 КПК)

Протоколи оглядів інтернет-сторінок і телеграм-каналів та додатки до протоколів, у яких зафіксовано (за допомогою функцій скриншоту, друку й запису на технічні носії інформації) зміст відображеної на них інформації, що підтверджує існування обставин, які підлягають доказуванню, є допустимими доказами

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 3 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що в основу вироку покладено матеріали з інтернету й телеграм-каналів, які містять статті, фотознімки й відеозаписи з виступами осіб. Однак через відсутність висновків експертів неможливо встановити, чи містять висловлювання в них заклики до збройної агресії проти України, а також чи справді на відеозаписах зафіксовано обвинувачену. Указані докази є недопустимими, оскільки не встановлено офіційного статусу використаних інтернет-ресурсів, їх власників, адміністраторів або осіб, відповідальних за розміщення та перевірку інформації. Крім того, у цих матеріалах відсутні відомості, які дають змогу ідентифікувати особу.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено посилання на фактичні дані протоколів пред'явлення особи для впізнання за фотознімками.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що обвинувачену засуджено за вчинення кримінального правопорушення, яке належить до злочинів проти основ

національної безпеки України. Доказами в зазначеній категорії кримінальних проваджень є, зокрема електронні (цифрові) докази, як-от: матеріали фотозйомки, звуко-, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих мережах (інтернет; різноманітні засоби масової інформації; соціальні мережі) чи закритих (приватні месенджери та телеграм-канали, особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флешносії, карти пам'яті тощо). За змістом ст. 99 КПК матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог процесуального законодавства, є документами і можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Згідно з ч. 1 ст. 237 КПК з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, прокурор, а також, на виконання відповідних доручень, наданих у порядку ст. 40 КПК, оперуповноважений провели огляди інтернет-сторінок і телеграм-каналів, зробивши скриншоти й завантаживши відеофайли, фотознімків, файлів з документами та «нормативно-правовими актами», які є додатками до протоколів огляду, оформлених відповідно до вимог КПК.

Огляди зазначених інтернет-сайтів та телеграм-каналів проведено із дотриманням вимог ст. 237 КПК, зафіксовано (за допомогою функцій скриншоту, друку та запису на технічні носії інформації) зміст відображеної на інтернет-сайтах і в телеграм-каналах як електронних документах інформації, що підтверджує існування обставин, які підлягають доказуванню в цьому кримінальному провадженні.

Підстав для визнання вказаних вище протоколів, у яких зафіксовано хід і результати оглядів інтернет-сайтів та телеграм-каналів, недопустимими і неналежними доказами колегія суддів ККС не вбачає, оскільки ці фактичні дані отримано в порядку, передбаченому КПК.

Крім того, сторона захисту не дала жодних відомостей щодо спростування цієї інформації і не аргументувала, що інформація, надана органом досудового розслідування, не відповідає дійсності, зокрема, містить ознаки фальсифікації та/або навмисного спотворення даних.

У цьому контексті місцевий суд слушно зауважив, що сторона захисту не була позбавлена можливості заявити під час проведення як досудового розслідування, так і в суді клопотання про призначення судово-портретної експертизи, однак таким правом не скористалася.

До того ж, як убачається з вироку місцевого суду та ухвали суду апеляційної інстанції, питання щодо встановлення особи, зображеної на фото-, відеозаписах саме як обвинуваченої, були предметом ретельної перевірки судів попередніх інстанцій.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 21.07.2025 у справі № 201/11849/23 (провадження № 51-584км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086893>

Проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР не суперечить приписам ст. 214 КПК та не вказує на наявність підстав для визнання доказів сторони обвинувачення недопустимими.

КПК не передбачає обов'язкової участі прокурора в ході здійснення обшуку чи огляду місця події, оскільки проведення таких слідчих дій належить, у тому числі, й до повноважень слідчого, який їх і провів. Прийняття постанови про призначення групи прокурорів на наступний день після вказаних слідчих дій не свідчить про порушення норм КПК під час їх проведення

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав обвинуваченого винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК, та на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК закрив кримінальне провадження у зв'язку зі смертю обвинуваченого. Апеляційний суд скасував цей вирок і закрив кримінальне провадження на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі дружина померлого обвинуваченого зазначає, що огляд місця події здійснено до внесення відомостей у ЄРДР. Стверджує, що ця слідча дія та обшук проводилися за відсутності прокурорів, які були призначені на наступний день.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР не суперечить приписам ст. 214 КПК та не вказує на наявність підстав для визнання доказів сторони обвинувачення недопустимими.

Положеннями КПК не передбачено обов'язкової участі прокурора в ході здійснення обшуку чи огляду місця події. Проведення таких слідчих дій належить, у тому числі, й до повноважень слідчого, яким і було проведено огляд місця події та обшук у домоволодінні обвинуваченого. Тож винесення постанови про призначення групи прокурорів на наступний день після вказаних слідчих дій не свідчить про порушення норм КПК під час їхнього проведення.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 09.07.2025 у справі № 585/2014/22 (провадження № 51-4412км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128844822>

6. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування

6.1. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи (ст. 284 КПК)

Наявність факту понесення органом досудового розслідування процесуальних витрат, пов'язаних зі здійсненням кримінального провадження, не може бути підставою для стягнення їх з особи, кримінальне провадження щодо якої закрито відповідно до п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК через втрату чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій закрили кримінальне провадження на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК та стягнули

з обвинуваченого на користь держави витрати, пов'язані з проведенням судової товарознавчої експертизи, у сумі 5 300,96 грн.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що суди попередніх інстанцій при закритті провадження на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК через втрату чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, безпідставно стягнули з обвинуваченого на користь держави витрати, пов'язані з проведенням судових експертиз.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій, процесуальні витрати, пов'язані з проведенням судової товарознавчої експертизи, у сумі 5 300,96 грн віднесено на рахунок держави.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що згода особи на її звільнення й відповідно закриття кримінального провадження не є тотожною визнанню особою своєї вини у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення, і жодним чином не може підтверджувати винуватість особи, оскільки суперечитиме засадам презумпції невинуватості та доведеності вини (ст. 62 Конституції України, ст. 17 КПК).

За своєю природою закриття кримінального провадження на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК, так само як із закриття кримінального провадження на підставі положень ст. 49 КК, є безумовним.

Більше того, закриття кримінального провадження на цій підставі фактично вказує, що на момент розгляду кримінального провадження у діях особи відсутній склад кримінального правопорушення, тому така особа не повинна зазнавати негативних наслідків більше, ніж особа, у діях якої є всі ознаки складу кримінального правопорушення, однак закінчилися строки давності для притягнення її до кримінальної відповідальності.

В такому випадку, керуючись засадами справедливості, колегія суддів ККС вбачає, що наявність факту понесення органом досудового розслідування процесуальних витрат, пов'язаних зі здійсненням кримінального провадження, не може бути підставою для стягнення їх з особи, кримінальне провадження щодо якої закрито відповідно до п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 02.07.2025 у справі № 202/7821/24 (провадження № 51-274км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128653992>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

7. Підготовче провадження

7.1. Вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду (ст. 315 КПК)

Право на розгляд кримінального провадження колегіально судом у складі трьох суддів роз'яснюється саме обвинуваченому щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше як десять років. Проте у кримінальному провадженні, що здійснюється в порядку *in absentia*, де обвинувачений відсутній, а захисник відповідних клопотань не подавав, призначення судом провадження до розгляду без роз'яснення обвинуваченому права заявити клопотання про розгляд цього провадження судом колегіально не порушує права на справедливий суд

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим та засудили обвинуваченого за ч. 1 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що головуючий суддя місцевого суду не роз'яснив обвинуваченому право заявити клопотання про розгляд цього кримінального провадження судом колегіально у складі трьох суддів, чим порушив право останнього на справедливий суд.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що відповідно до положень п. 1 ч. 2 ст. 31 КПК кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів лише за клопотанням обвинуваченого щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років.

Приписами ч. 4 ст. 315 КПК передбачено, що під час підготовчого судового засідання суд роз'яснює обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього колегіально судом у складі трьох суддів.

Водночас за положеннями ст. 315 КПК, право на розгляд справи колегіально судом у складі трьох суддів роз'яснюється саме обвинуваченому.

Кримінальне провадження стосовно обвинуваченого у суді першої інстанції розглядалося за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). Отже, у цьому провадженні обвинувачений був відсутній, а відповідні клопотання захисником, який безпосередньо брав участь у ході судового розгляду, не подавалися. З огляду на викладене ККС погоджується з висновком апеляційного суду про те, що місцевий суд призначив провадження до розгляду, не порушуючи процесуальних вимог.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 21.07.2025 у справі № 331/4882/23 (провадження № 51-354км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086839>

8. Судові рішення

8.1. Зміст вироку (ст. 374 КПК)

Той факт, що визнане судом доведеним формулювання обвинувачення збігається з формулюванням, викладеним в обвинувальному акті, не свідчить про порушення вимог КПК, а вказує на те, що сторона обвинувачення змогла довести в суді встановлені під час досудового розслідування обставини, які підлягають доказуванню, а також формулювання обвинувачення, яке прокурор вважав установленим

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 186 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суд у вироку не виклав формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, а обмежився викладом обвинувачення, пред'явленого обвинуваченому органом досудового розслідування.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС, перевіrivши матеріали кримінального провадження, вказав, що місцевий суд на підставі безпосередньо досліджених доказів та встановлених фактичних обставин справи у мотивувальній частині рішення виклав формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним.

Той факт, що визнане судом доведеним формулювання обвинувачення збігається з формулюванням, викладеним в обвинувальному акті, не свідчить про порушення вимог КПК, а вказує на те, що сторона обвинувачення змогла довести в суді встановлені під час досудового розслідування обставини, які підлягають доказуванню, а також формулювання обвинувачення, яке прокурор уважав установленим.

У свою чергу апеляційний суд своїм рішенням скасував вирок місцевого суду лише в частині призначеного покарання, погодився з висновками місцевого суду щодо доведеності винуватості обвинуваченого і правильності кваліфікації його дій за ч. 4 ст. 186 КК, підтвердив фактичні обставини, установлені судом першої інстанції, та виклав формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 23.07.2025 у справі № 933/248/24 (провадження № 51-1831км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086848>

9. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції

9.1. Порядок провадження в суді присяжних (ст. 383 КПК)

Кримінальне провадження може слухатися професійними суддями в тому разі, коли обвинувачений відмовився від розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних під час нового підготовчого судового засідання, яке відбулося у зв'язку із заміною складу професійних суддів, навіть якщо обвинувачений клопотав у попередньому підготовчому судовому засіданні про судовий розгляд кримінального провадження судом присяжних

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч.3 ст.186, ч.4 ст.187, пунктами 6, 12 ч. 2 ст. 115, пунктами 6, 12, 13 ч. 2 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає, що неправомірно задоволено клопотання сторони захисту про відмову від розгляду справи судом присяжних, при цьому не роз'яснено наслідків такої відмови й ухвалено вирок незаконним складом суду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що питання щодо розгляду справи судом присяжних безпосередньо пов'язано з вільним вибором обвинуваченого та його конкретною позицією, у добровільності й усвідомленості якої має переконатися суд.

У цій справі право на суд присяжних, правові наслідки застосування цього інституту були письмово роз'яснені обвинуваченому прокурором і про такий склад суду обвинувачений клопотав у підготовчому судовому засіданні. Надалі внаслідок відставки двох професійних суддів та їх заміни в порядку ч. 3 ст. 35 КПК, згодом було проведено нове підготовче судове засідання, у ході якого, виконуючи приписи ст. 384 КПК, суд з'ясував, чи бажає обвинувачений скористатися своїм правом на розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних. Як зафіксовано на технічному носії відеозапису вказаного засідання, обвинувачений заявив суду, що розгляд справи має здійснюватися колегіально в складі трьох суддів, тим самим підтримав міркування свого захисника про недоцільність залучення присяжних. Усупереч твердженням у касаційній скарзі засудженого, він не висловлював заперечень, навпаки, категорично наполягав на тому, що наразі не бажає скористатися згаданим правом.

Таким чином, забезпечивши обвинуваченому свободу вибору між процесуальними формами відправлення правосуддя та здійснивши провадження відповідно до волевиявлення обвинуваченого, суд першої інстанції дотримався гарантій права на розгляд справи судом, установленим законом, у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Аргументи захисника про безпідставне проведення повторного підготовчого засідання є неспроможними, адже ця процедура була об'єктивно зумовлена заміною складу професійних суддів, звідси, – і необхідністю виконання процесуальних дій, передбачених статтями 314-316 КПК. У такій юридичній ситуації проведення нового підготовчого засідання не становить процесуального порушення, яке перешкодило чи могло перешкодити суду ухвалити законне рішення.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 19.06.2025 у справі № 357/10388/16-к (провадження № 51-4474км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128422317>

V. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

10. Провадження в суді апеляційної інстанції

10.1. Вимоги до апеляційної скарги (ст. 396 КПК)

Відсутність певних вимог чи доводів, їх недостатня обґрунтованість або безпідставність не можуть вважатися недоліком апеляційної скарги в розумінні статей 396, 399 КПК. Усі доводи апеляційної скарги мають бути вирішені за результатом апеляційного перегляду, вимоги апеляційної скарги в аспекті переконливості та/або обґрунтованості не можуть бути проаналізовані на стадії відкриття провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком місцевого суду особу засуджено за ч. 2 ст. 389 КК. Не погодившись із цим вироком, прокурор подав на нього апеляційну скаргу.

Суддя апеляційного суду ухвалою повернув указану апеляційну скаргу на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК, оскільки прокурор не усунув недоліки скарги, яку залишено без руху, в установлений строк.

У касаційній скарзі прокурор посиляється на сумнівність висновку судді апеляційного суду про невідповідність апеляційної скарги вимогам ст. 396 КПК, що стало підставою для залишення її без руху.

Позиція ККС: скасовано ухвалу судді апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що під час визначення того, чи зазначила особа, яка подає апеляційну скаргу, свої вимоги та їх обґрунтування, суддя не може проводити їх аналіз на предмет обґрунтованості та переконливості, а той факт, що сторона не зазначила у своїй скарзі певних вимог та доводів, обґрунтувала свої вимоги у спосіб, який вважається судом непереконливим чи недостатнім, або ж якщо з тексту оскарженого рішення та поданої скарги вбачається їх безпідставність, за приписами КПК не може вважатися недоліком апеляційної скарги у значенні норм, передбачених статтями 396 та 399 КПК.

Вимоги статей 22 та 26 КПК передбачають, що сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав, а суд вирішує лише питання, винесені на його розгляд сторонами. Те, які саме питання сторона кримінального процесу вносить на розгляд суду, а також про постановлення якого рішення ставить вимогу, відноситься до її дискреційних повноважень, і використання цих повноважень на власний розсуд особи, яка подає апеляційну скаргу, не може розцінюватись як такий недолік апеляційної скарги, який є підставою для її повернення. Усі доводи апеляційної скарги мають бути вирішені за результатом апеляційного перегляду, вимоги апеляційної скарги в аспекті переконливості та/або обґрунтованості не можуть бути проаналізовані на стадії відкриття провадження.

Проте суддя апеляційного суду, залишаючи апеляційну скаргу без руху, в своїй ухвалі послався на те, що з наведеного прокурором обґрунтування незаконності оскарженого вироку місцевого суду неможливо визначити, у чому саме полягає

неправильність призначеного обвинуваченому покарання. А в ухвалі про повернення апеляційної скарги в порушення вимог процесуального закону дав оцінку наведеним прокурором доводам на предмет їх обґрунтованості і зазначив, що порушені ним у цій скарзі питання вже вирішені судом першої інстанції, а інші питання можуть бути вирішені в порядку п. 11 ч. 1 ст. 537 КПК. В цій же ухвалі суддя апеляційного суду наголосив, що обвинувачений мобілізований до лав ЗСУ, а в апеляційній скарзі не наведено переконливих підстав для відкликання його від військової служби для розгляду цієї скарги.

Таким чином суддя апеляційного суду на стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження фактично дав оцінку тим питанням, які розглядаються і вирішується апеляційним судом колегіально безпосередньо під час та за результатами апеляційного розгляду.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 17.07.2025 у справі № 644/6237/24 (провадження № 51-208км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129054172>

10.2. Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції (ст. 398 КПК)

Прийняття суддею апеляційного суду двох протилежних процесуальних рішень щодо однієї й тієї ж апеляційної скарги (спочатку про відповідність її вимогам КПК та відкриття провадження й призначення судового розгляду, а потім – про залишення цієї апеляційної скарги без руху) є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком місцевого суду особу засуджено за ч. 2 ст. 389 КК. Не погодившись із цим вироком, прокурор подав на нього апеляційну скаргу.

Суддя апеляційного суду ухвалою повернув указану апеляційну скаргу на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК, оскільки прокурор не усунув недоліки скарги, яку залишено без руху, в установлений строк.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що суддя апеляційного суду залишив апеляційну скаргу без руху після відкриття за нею апеляційного провадження та призначення апеляційного розгляду, що не узгоджується з вимогами кримінального процесуального закону.

Позиція ККС: скасовано ухвалу судді апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що глава 31 розділу V КПК визначає порядок дій суду апеляційної інстанції після надходження апеляційної скарги, її передачі судді-доповідачу та послідовність прийняття ним рішень після отримання апеляційної скарги.

Першочергово, після отримання апеляційної скарги, суддя-доповідач перевіряє апеляційну скаргу на відповідність вимогам ст. 396 КПК і лише після цього за умови відсутності перешкод та/або усунення недоліків апеляційної скарги, постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Надалі суддя-доповідач виконує вимоги ст. 401 КПК в порядку підготовки до апеляційного

розгляду, зокрема: надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями апеляційних скарг, а після закінчення підготовки до апеляційного розгляду – постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення апеляційного розгляду. Водночас кримінальний процесуальний закон не передбачає можливості прийняття зазначених рішень апеляційним судом у зворотному порядку.

Натомість суддя апеляційного суду після визнання апеляційної скарги прокурора такою, що відповідає вимогам ст. 396 КПК, відкриття провадження за цією апеляційною скаргою, надсилання її учасникам для подання заперечень та призначення апеляційного розгляду, визнав цю ж апеляційну скаргу такою, що не відповідає вказаним вимогам, а потім повернув її на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 цього Кодексу, чим істотно порушив вимоги кримінального процесуального закону, оскільки прийняв два протилежних процесуальних рішення щодо однієї і тієї ж апеляційної скарги.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 17.07.2025 у справі № 644/6237/24 (провадження № 51-208км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129054172>

10.3. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження (ст. 399 КПК)

Обвинувачений може самостійно виправити недоліки апеляційної скарги, яка подана його захисником, у разі припинення договору про надання правової допомоги з таким захисником, або у випадку смерті захисника, або в іншому виключному випадку, коли захисник не може виправити недоліки поданої ним скарги самостійно

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 1 ст. 369 КК. Апеляційний суд повернув обвинуваченому його апеляційну скаргу у зв'язку із пропуском строку на апеляційне оскарження вироку, а також повернув попередньому захиснику обвинуваченого його апеляційну скаргу у зв'язку із неусуненням у визначений строк недоліків апеляційної скарги.

У касаційній скарзі захисник вважає, що обвинувачений вправі самостійно усунути недоліки апеляційної скарги, поданої його захисником, з яким припинено договір про надання правової допомоги.

Позиція ККС: скасовано ухвали апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що захисник в інтересах обвинуваченого подав апеляційну скаргу на вирок місцевого суду, яку було залишено без руху та надано строк на усунення недоліків – 7 днів з моменту отримання копії ухвали.

Далі в межах визначеного апеляційним судом строку обвинувачений подав апеляційну скаргу для виправлення недоліків, встановлених щодо апеляційної скарги його захисника. Безпосередньо у тексті виправленої апеляційної скарги

обвинувачений зазначив, що апеляційна скарга подається саме ним у зв'язку із відмовою від послуг захисника.

Апеляційний суд постановив ухвали про повернення апеляційної скарги обвинуваченому у зв'язку із пропуском строку на апеляційне оскарження вироку місцевого суду та про повернення апеляційної скарги захиснику у зв'язку з неусуненням у визначений апеляційним судом строк недоліків апеляційної скарги.

Колегія суддів ККС вважає, що у виключних випадках, коли обвинувачений самостійно виправляє недоліки апеляційної скарги, яка подана захисником, у зв'язку із припиненням договору про надання правової допомоги із таким захисником, або у випадку смерті захисника, або в іншому виключному випадку, коли захисник не може виправити недоліки поданої ним скарги самостійно, суду варто враховувати такі обставини.

У цьому провадженні мають місце саме ці обставини і їх наявність зумовлювала необхідність оцінки апеляційної скарги обвинуваченого як такої, що подана на усунення недоліків апеляційної скарги, поданої захисником, з яким договір на надання правової допомоги було припинено.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.07.2025 у справі № 359/5164/23 (провадження № 51-716км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129060052>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, д. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2025. – 45 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua